

N:o 23.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 4 april 1892.
 — — — — Andra Kammaren den 4 — —

*Riksdagens skrifvelse till Konungen, i anledning af väckt motion
 om afskaffande af jus patronatus.*

(Lagutskottets utlåtande n:o 24).

Till Konungen.

Under erinran hurusom patronatsrätten numera vore att anse som en föråldrad institution, hvilken skadligt inverkade på församlingslifvet, har enskild motionär inom Riksdagen hemställt om patronatsrättens afskaffande och i sådant hänseende föreslagit upphäfvande af hvad kyrkolagen med dithörande författningar, bland annat § 7 i adeliga privilegierna den 16 oktober 1723, innehålla rörande ifrågavarande rättighet, vilkoren och formerna för densamma.

Riksdagen, som inhemtat, att vid 1891 års början 135 patronella pastorat funnos i riket, deraf 53 i Lunds stift, har icke kunnat undgå att finna, att det från den kanoniska rätten ursprungligen härstammande kyrkopatronatet blifvit en institution, som för en nutida rättsuppfattning ter sig föråldrad och föga egnad att befrämja ett sundt församlingslif. I vårt land införd under en tid, då ofta nog hela församlingar lydde under något der beläget herresäte och församlingborna i allmänhet vore under-

lydande till de store godsegarne, har berörda institution i mån af en fortgående utjemning af förhållandena beträffande eganderätten till jord alltmera undandragits det naturliga stöd, som en gången tids förhållanden kunde skänka densamma. Skäl lära icke heller saknas för det missnöje, som för närvarande temligen allmänt råder beträffande kyrkopatronatet och dess utöfvande, och i hvarje fall ligger i sjelfva tillvaron af en dylik företrädesrätt att kunna utan hänsyn till öfriga församlingsboars önskingar ensam bestämman i fråga om valet af själasörjare ett frö till misshälligheter emellan så väl patronus och församlingen som denna senare och den af patronus utsedde presten, hvilket lagstiftaren bör låta sig angeläget vara att så vidt möjligt undanröjda. Frågan har icke heller af lagstiftningen lemnats obeaktad. Sedan nemligen Rikets Ständer, i anledning af en vid 1853—54 årens riksdag väckt framställning i ämnet, i skrifvelse den 18 oktober sistnämnda år anhållit, att Eders Kongl. Maj:t ville låta undersöka och derefter meddela ständerna framställning rörande de grunder, på hvilka öfverenskommelser emellan innehafvare af patronatsrätt samt Eders Kongl. Maj:t och kronan jemte vederbörande församlingar måtte kunna uppgöras om patronatsrättens upphörande, äfvensom då utländingar vunne tillstånd att i riket besitta fast egendom, med hvilken sådan rätt vore förenad, dervid fästa det vilkor, att samma rätt icke finge till dem öfvergå, utfärdades den 23 november 1855 *dels* ett cirkulär, innefattande förständigande för domkapitlen i riket att genom vederbörande presterskap underrätta de inom hvarje stift befintliga patronella församlingar, att de af dem, som önskade patronatsrättens upphörande, skulle, efter föregående öfverläggning med patronus angående vilkoren, hos Eders Kongl. Maj:t derom göra underdånig anmälan och tillika afgifva förslag till verkställande deraf, då Eders Kongl. Maj:t efter vederbörandes hörande ville beslut för hvarje särskildt fall meddela, *dels ock* en kungörelse, hvarigenom stadgades, bland annat, att då utländsk man erhöle nådig tillåtelse att i riket förvärfva och besitta fast egendom, med hvilken jus patronatus vore förenadt, skulle kallelserätt till ecklesiastika beställningar icke till honom öfvergå, utan förblifva hvilande, intill dess egendomen åter tillfallit svensk undersåte.

Frågan, som af den i anledning af Rikets Ständers skrifvelse den 18 juni 1866 och en af 1868 års kyrkomöte gjord framställning tillsatta komité för utarbetande, bland annat, af förslag till förändringar i då gällande presterliga befordringslag lemnades helt och hållet å sido under förklaring att patronatsrätten, sådan den faktiskt bestode och utöfvades, måste anses vara af *privaträttslig* natur, bragtes vidare å bane vid 1870

års riksdag. Vid nämnda riksdag förelåg nemligen till behandling en inom Andra Kammaren väckt motion om skrifvelse till Eders Kongl. Maj:t med anhållan om utredning, på hvad sätt jus patronatus måtte kunna afskaffas och församlingarna i dittills varande patronella pastorat berättigas att sjelfva välja sina själasörjare. I afgifvet utlåtande erinrade dåvarande lagutskott, huru som, då patronatsrätten, hvilken i allmänhet förvärfvats genom enskildes uppoffringar för kyrkorna eller församlingarna, i de flesta fall vore förenad med besittningsrätten till viss egendom och sålunda stode i nära samband med eganderätten, densamma icke heller kunde fränhändas dåvarande innehafvare annorledes än på öfverenskommelsens väg. En sådan utväg vore församlingarne redan anvisad genom ofvan berörda cirkulär, och då ett mera lämpligt sätt för ändamålet vinnande icke stode att finna, ansåge sig utskottet böra afstyrka bifall till ifrågavarande motion. Denna hemställan blef utan nämnvärd meningsskiljaktighet af Riksdagen bifallen.

Sedan dess hvilade frågan, tills densamma, likväl under en annan form, vid sistlidne riksdag återupptogs i en jemväl inom Andra Kammaren väckt motion, deri, under framhållande af den godtycklighet, som icke sällan röjde sig i patronatsrättens utöfvande, å nyo påyrkades en skrifvelse till Eders Kongl. Maj:t i syfte att vinna skärpt tillsyn derå, att innehafvarne af patronatsrätt stälde sig gällande föreskrifter till efterrättelse. Motionen, som af kammaren remitterades till tillfälligt utskott, blef emellertid af nämnda utskott afstyrkt hufvudsakligen af det skäl, att rättelse i de af motionären anmärkta missförhållanden syntes kunna ske utan Riksdagens medverkan, allenast de utvägar, som gällande föreskrifter i sådant syfte erbjöde, tillräckligt beaktades. Berörda utskotts i enlighet härmed gjorda hemställan blef också af kammaren bifallen, hvadan frågan förföll.

Riksdagen vill ingalunda bestrida, att i de fall, der innehafvare af patronatsrätt uppenbarligen åsidosätter uppfyllandet af författningens enliga skyldigheter, rättelse härutinnan icke skulle stå att vinna på laglig väg. Denna omständighet bör emellertid enligt Riksdagens förmenande icke verka derhän, att då, enligt hvad Riksdagen ofvan antydt, det ingrepp i de kyrkliga kommunernas sjelfständighet, som patronatsrätten, äfven der den lojalt utöfvas, onekligen innebär, icke kan undgå att öfva en menlig inverkan på församlingslifvet eller vålla allehanda olägenheter, för hvilkas afhjelpande gällande lag icke kan lemna bot, lagstiftaren skulle vara förhindrad att, såvidt möjligt, gå till roten af det onda. På sätt redan blifvit anfördt, är genom 1855 års cirkulär tillfälle beredt vederbörande församlingar i patronella pastorat att efter

öfverenskommelse med innehafvarne af patronatsrätten få denna upphäfd, och lika som 1870 finner Riksdagen, att, då patronatsrätten har en öfvervägande privaträttslig karakter, någon annan utväg för uppnående af det mål, som Riksdagen finner eftersträfvansvärdt, näppeligen kan anlitas än den, som genom berörda cirkulär redan blifvit anvisad. Deremot håller Riksdagen före, att åtgärder både kunna och böra vidtagas i syfte att göra det sålunda anvisade medlet mera verksamt, än det hittills visat sig. Enligt hvad Riksdagen inhemtat, är det endast ett fåtal församlingar — till 1887 års slut åtta — som lyckats träffa uppgörelse med vederbörande patroni om patronatsrättens upphäfvande. I ett par fall hafva försök visserligen gjorts, men strandat på svårigheten att enas om vilkoren för öfverenskommelsen. Äfven om det icke kan antagas, att 1855 års cirkulär råkat i glömska och en erinran om dess tillvaro således redan ur denna synpunkt kunde vare önskelig, antager Riksdagen, såsom nyss antyddes, möjligheten af åtgärder, hvarigenom tillkomsten af en giltig öfverenskommelse skulle kunna underlättas och syftemålet med förevarande framställning sålunda i väsentlig mån främjas. Riksdagen föreställer sig t. ex., att domkapitlen lämpligen skulle kunna förståndigas att vid inträffande ledighet i patronella pastorat städse infordra församlingens utlåtande, huru vida densamma icke ville begagna sig af den utväg ofta nämnda cirkulär anvisar för patronatsrättens afskaffande, äfvensom att, der svårighet yppats att träffa godvillig öfverenskommelse om vilkoren för en dylik åtgärd, staten skulle kunna träda emellan till svårighetens afhjelpande.

På grund af hvad sålunda anförts, får Riksdagen anhålla, att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om och i hvad mån de i cirkuläret den 23 november 1855 meddelade bestämmelser i fråga om sättet för patronatsrättens afskaffande kunna göras mera verksamma för främjande af syftet med nämnda cirkulär.

Stockholm den 4 april 1892.

Med undersåtlig vördnad.
